

વીર સંવત ૨૪૯૨, ફાગણ સુદ ૬, શનિવાર
તા. ૨૬-૨-૧૯૬૬, ગાથા-૧૧ થી ૧૪. પ્રવચન નંબર-૩૭

આ ‘છ ઢાળા’, એની ચોથી ઢાળ ચાલે છે, ૧૧મો શ્લોક પૂર્વાર્ધ છે. શું અધિકાર ચાલે છે આ ? વ્રતનો.. વ્રતનો. શ્રાવકના જે બાર વ્રત છે ને ? એનો. પહેલા કહી ગયા, સમ્યગ્જ્ઞાની હોય પછી સમ્યક્ચારિત્ર દઢપણે ગ્રહણ કરવું. પહેલાં તો શુદ્ધ સ્વરૂપ પૂર્ણ અખંડ અભેદ છે એની રુચિ અને સન્મુખની દષ્ટિ થયા વિના જે મિથ્યાત્વ છે—એક રાગના અંશના કણનો પણ જે આદર કરે એ અનંતા શુદ્ધ સ્વભાવનો અનાદર કરે એવા મિથ્યાત્વ ભાવમાં અનંત નરક ને નિગાદ ભવની શક્તિ પડી છે. એ ભવની શક્તિનો પહેલો નાશ કરે. સમજાય છે કાંઈ ? તેથી કહ્યું ને ? પ્રથમ જ્ઞાન થઈને આવ્યું હતું ને શું (હતું) ?

‘સમ્યગ્જ્ઞાની હોય, બહુરિ દિઢ ચારિત લીજે;’ છે ને ? ભાઈ ! એનો અર્થ શું ? કે, એક સમયમાં આત્મા, વિકાર, રાગ, ભ્રમણા આદિ એક કણનો છે પણ એ ભ્રમણાનો અર્થ – પરમ શુદ્ધ ચૈતન્ય અનંત ગુણ સમાજ સ્વરૂપ વીતરાગ પિંડ આત્મા, એની રુચિ ન કરીને રાગની રુચિ (કરવી) એ જ મિથ્યાત્વ છે. સમજાતું નથી ? એ..ઈ..! ભાઈ !

અહીં તો વ્રત ક્યારે હોય ? કે, એવી ભૂમિકા જેની અંતર શુદ્ધ અનંત જ્ઞાન આદિ સ્વભાવ, એક સમયનો જે વિકાર એનાથી રહિત એની દષ્ટિ રુચિ થયે, એનું જ્ઞાન થયે પછી સ્વરૂપમાં સ્થિરના અંશો પ્રગટે એને આવા બાર વ્રતના વિકલ્પો હોય છે. નહિતર સ્વરૂપ શુદ્ધ પૂર્ણ (છે) એની જ્યાં રુચિ ને આદર અંતરમાં નથી અને એક રાગનો મંદ કણ (છે) એનો પણ જ્યાં આદર છે તો એનું નામ સ્વભાવ અનંત ગુણનો અનાદર નામ મિથ્યાત્વ છે. આ મિથ્યાત્વનું પાપ, એનું અનર્થપણું જ્યાં સુધી ન ભાસે અને સમ્યક્ના અર્થપણું પ્રયોજનભૂત મોક્ષ, સમ્યગ્દર્શન એટલે કે આત્માનો મોક્ષ સ્વભાવ જેણે અંતરમાં પ્રતીત કર્યો એની કિંમત ન ભાસે ત્યાં

સુધી આ વ્રત આદિના વિકલ્પો એને સાચા હોતા નથી. સમજાણું કાંઈ ?

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- આ વસ્તુનું સ્વરૂપ (છે), આ રીતે દૃષ્ટિ થઈ હોય ત્યારે અંતરમાં સ્થિરતાનો અંશ વધ્યો હોય ત્યારે આવા વિકલ્પો એને હોય. એને વ્યવહાર, વ્રત ને પુણ્યબંધનું કારણ કહેવાય છે. કહો, સમજાણું આમાં ? ઇ દેહ ચારિત્ર સ્વરૂપમાં સ્થિરતાનો અંશ થાય ત્યારે આવા વ્રતના વિકલ્પ એને આવે, ઇ લ્યે એમ કહેવામાં આવે. કહો ! તેથી કહ્યું ને પહેલું ? વસ્તુ જે છે અનંત ચૈતન્ય ગુણ ધામ, એનું બહુમાન થઈને જ્યાં અંતર રુચિ અને દૃષ્ટિ થઈ નથી (એ) તો રાગ ને નિમિત્તના પ્રેમમાં-રુચિમાં પડ્યો છે એ તો મિથ્યાત્વ છે. સત્ય વસ્તુનો અનાદર છે ને અસત્યનો આદર (છે) એનું નામ મિથ્યાત્વ.

વાત ઇ છે કે, ઇ મિથ્યાત્વનું અનર્થપણું અને સમ્યગ્દર્શનનું પ્રયોજન અને અર્થપણું એની કિંમત જ્યાં સુધી ન આવે ત્યાં સુધી વસ્તુની દૃષ્ટિ થાય નહિ. રાગની મંદતા એ તો એક વ્યવહાર પરિમિત દોષ છે. ચારિત્રદોષ છે એ પરિમિત, પરિમિત-હદવાળો, હદવાળો દોષ છે. એ બેહદ દોષ ટળ્યા પછી (ટળે). બેહદ દોષ એટલે કે મિથ્યાત્વ. ભાઈ ! બેહદ સ્વભાવ એટલે કે આત્મા. શું કીધું ? બેહદ દોષ એટલે મિથ્યાત્વ, બેહદ સ્વભાવ એટલે આત્મા. અનંત, અનંત જ્ઞાન, દર્શન, આનંદની મૂર્તિ આત્મા, એનું પડખું છોડી દઈને પુણ્ય-પાપના રાગના પડખે રુચિમાં ઊભો એ મહા અનંત મિથ્યાત્વ શક્તિમાં (ઊભો છે). અનંત નરક ને નિગોદ કરવાની મિથ્યાત્વમાં શક્તિ છે. સમજાય છે કાંઈ ?

ભગવાનઆત્મા ! ઇ બહિર્મુખની વૃત્તિની રુચિ છોડી અંતર્મુખ સ્વભાવ શુદ્ધ શુદ્ધ પૂર્ણ બેહદ અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન આદિ એક એક ગુણ બેહદ (છે), એવું આખું તત્ત્વ બેહદ સ્વરૂપી પ્રભુ મુક્તસ્વરૂપ, વીતરાગસ્વરૂપ (છે) એની અંતરમાં રુચિ થતાં બેહદ મિથ્યાત્વનો, પાપનો નાશ અને બેહદ મુક્તિના ઉપાયની કણિકા જાગી. આહા...! શું થાય ? આ તો રાત્રે ઓલા કહેતા હતા ને ? વ્યવહારના ઉપદેશ જરૂર પડશે. આ બધા વિચારો... અરે...! આ શું કહે છે ? ભાઈ !

મુમુક્ષુ :- વ્યવહારનો વિકલ્પ....

ઉત્તર :- પણ વિકલ્પ ઉઠવો ઉપદેશ એ જ વ્યવહાર છે. આ નિશ્ચયનો ઉપદેશ કરવો એ પણ વિકલ્પ અને વ્યવહાર છે.

મુમુક્ષુ :- સાંભળવું ઇ ?

ઉત્તર :- ઇ પણ વ્યવહાર છે. શું વ્યવહાર નથી શું ? ભાઈ ! આ વ્રત ક્યારે હોય એટલી ભૂમિકા માટે આ પહેલો ઉપોદ્ઘાત થાય છે. સમજાણું કાંઈ ? આજ તો હવે ગુજરાતી છે ને, આજ કાંઈ (હિન્દી) નથી. વધારે સ્પષ્ટ થાય છે, એમ ભાઈના કહેવા પ્રમાણે.

અહીં તો ભગવાનઆત્મા એક સેકન્ડના અસંખ્ય ભાગમાં ભ્રમણા એક સમયની, મિથ્યાત્વ એક સમયનો કાળ, એમાં ભાવ અનંત અનંત નરક ને નિગોદની શક્તિનું તત્ત્વ મિથ્યાત્વમાં છે. કેમ ? કે જે વસ્તુ છે એ ભવના ભાવ વિનાની ચીજ છે. વસ્તુ છે એ ભવ અને ભવનો ભાવ-મિથ્યાત્વ, રાગ-દ્વેષ આદિ ભવનો ભાવ, એના વિનાની એ ચીજ છે. આહાહા..! એવો વસ્તુ સ્વભાવ અંતરમાં એને પ્રેમમાં, રુચિમાં, અંતરમાં ન આવે અને રાગનો, મંદ કષાયનો મંદ ભાવ(નો) ભલે કણ હો, એનો આદર આવે તો એ મિથ્યાત્વમાં અનંત ભવની શક્તિ છે, તેણે ઉત્પન્ન કરી છે.

ભગવાનઆત્મા એક એક ગુણની અર્થિત્યતા ને અપરિમિતતા ને બેહદ સ્વભાવ એવા અનંત ગુણનું એક સ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા જે મુક્ત સ્વરૂપ, શુદ્ધ સ્વરૂપ એકરૂપ અભેદરૂપ એની અંતર દૃષ્ટિ થતાં અનંત ભવના ભાવનો નાશ (થાય છે). એક પરિમિત રાગાદિ થોડા રહ્યા એનો એકાદ બે ભવ થાય એવો પરિમિત દોષ રહ્યો. અપરિમિત મિથ્યાત્વનો દોષ, અપરિમિત અનંત આનંદના સ્વભાવના આદરમાં અપરિમિત દોષનો નાશ થયો. આહા..! આ તો રાત્રે જરીક આવ્યું હતું ને કે, વ્યવહારનો ઉપદેશ એને સમજાવો. અરે..! ભગવાન ! ભાઈ ! વ્યવહાર કોને કહેવા ? બાપુ ! આહાહા..!

એ રાગની મંદતાની ક્રિયા હો પણ એના પ્રેમમાં પડ્યો છે કે, આ હું ઠીક કરું છું, આ મારા હિતને રસ્તે છું ત્યાં હિતનો રસ્તો જે ભગવાનઆત્મા એવા શુદ્ધ ભગવાન પરમાનંદની મૂર્તિ એમાંથી હિતનો પંથ નીકળે છે. રાગમાં હિતનો પંથ નથી. આહાહા..!

સમજાણું કાંઈ ? એ સ્વભાવ જ પોતે બેહદ છે, અર્થિત્ય છે. ભગવાનઆત્માનો એક એક સ્વભાવ અપરિમિત છે. અપરિમિત એટલે પરિમિત-હદ નથી. બેહદ સ્વભાવ, એક એક ગુણનો બેહદ સ્વભાવ ઓ...હો...! એવો ભગવાન આખો જેને અનાદરમાં વર્તે અને રાગના કણ કે નિમિત્તનો એકલો આદરમાં પડ્યો હોય એ તો આખા ભગવાનને પડખેથી ખસી ગયો છે અને વિકારને ને સંયોગને પડખે ઊભો રહ્યો છે.

ન્યાયથી જોશો ને ? બાપુ ! આ કાંઈ કોઈ સમાજ હાલ નાખે એવું નથી, દુનિયા સારો કહે કે, આહાહા...! ભારે ભાઈ આનું ! ઇ કાંઈ ન્યાં હાલ નાંખે એવું નથી. અને દુનિયા નિંદા કરે, પ્રતિકૂળતા થાય એ કાંઈ અંદર નુકશાન કરતી નથી. આહાહા...! દુનિયા માને, ન માને એની સાથે સ્વભાવ અને વિભાવને સંબંધ નથી. બેયની સાથે કહ્યું, હોં ! સમજાણું કાંઈ ?

અહીંયાં તો કહે છે કે, સમ્યગ્જ્ઞાની હોય પછી ચારિત્ર દઢ લીજે. સમ્યગ્જ્ઞાનીનો અર્થ - અપરિમિત ભગવાનઆત્મા જેના પ્રેમમાં પડ્યો, જેના પ્રેમમાં-રુચિમાં પડ્યો આ એને રાગના પ્રેમની કટ દશા થઈ ગઈ, એની સાથે કટ્ટી કરી. એવું જે સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન અપરિમિત અનંત ગુણનો આદર કરનાર અને અપરિમિત મોક્ષની પર્યાયનું કારણ, એને પ્રગટ કરીને એ રાગ થોડો પરિમિત દોષ બાકી રહે છે, એમાં આ સ્થિરતાનો અંશ આ બાજુ પ્રગટ કરી અને એના આવા બાર વ્રતના વિકલ્પો, એને શુભભાવ આ ભૂમિકામાં આવા આવે છે, આ એની વ્યાખ્યા ચાલે છે. કહો, સમજાણું આમાં ?

મુમુક્ષુ :- ... ઉપોદ્ઘાત..

ઉત્તર :- ઉપોદ્ઘાત. ભાઈ ! વ્રતનો અર્થ કે, જેમાં સ્વરૂપ અપરિમિત જ્ઞાનાનંદ દષ્ટિ, જ્ઞાને જમાવી છે. ભ્રમણા ટાળીને રાગની એકતા મટી છે, રાગની એકતા મટીને રાગ જે રહી ગયો છે. હવે આત્મા તરફની સ્થિરતાના અંશને પ્રગટ કરી, પંચમ ગુણસ્થાન, એ ભૂમિકામાં આવા બાર વ્રતના શુભ વિકલ્પોની મર્યાદા હોય છે. એની વાત કરવામાં આવે છે. નિશ્ચય દષ્ટિ અને નિશ્ચય અંશની સ્થિરતા (થઈ છે) એ ભૂમિકામાં આવા બાર વ્રતના શુભ રાગનો વિકલ્પ છે એને વ્યવહાર ચારિત્ર કહેવામાં

આવે છે. પણ નિશ્ચય અંદર સ્થિરતા છે તેથી એને સમ્યક્ ચારિત્રપણું ઉપચારથી કહેવામાં આવ્યું. આહાહા..!

આખી દુનિયા વિરોધ કરે તેથી વિભાવ ઉત્પન્ન થાય એમ નથી અને આખી દુનિયા હા, પ્રશંસા કરે તો એ સ્વભાવને લાભ થાય એમ નથી. કહો બરાબર છે ? દુનિયા આખી પ્રશંસા કરે અને વિભાવની એકતાનો ભાવ જેને પડ્યો છે એને જરીએ કંઈ આત્માનો લાભ નથી. સમજાણું કાંઈ ? ભાઈ ! શું હશે આમાં ? આહાહા..! આ અણુવ્રત ચાલે છે. અણુવ્રત કંઈ ભૂમિકામાં હોય, કેવી ભૂમિકા થઈ હોય, એને આવા અણુવ્રત હોય એનો આ ઉપોદ્ઘાત ચાલે છે. સમજાણું કાંઈ ? આ..હા..! આ પરિમિત દોષ જે છે એમાં પણ સ્થિરતાનો અંશ પ્રગટ કરીને આવા વિકલ્પો હોય છે એ પણ એટલો હજી દોષ છે પણ તીવ્રતાનો કષાય ચડ્યો છે અને સ્થિરતા જરીક અંશ આવી છે એથી આવા વ્રતને સમ્યક્ચારિત્ર વ્યવહારે કહેવામાં આવે છે. આમ છે. સમજાણું કાંઈ ?

મુમુક્ષુ :- ... આદરવા કરે ને!

ઉત્તર :- કહેવાય, આદરવા કરે, પાળે, વ્યવહારનયે બધું કહેવાય. પણ એનો પરમાર્થ શું ? એવા વિકલ્પોની મર્યાદાની હદ, મર્યાદિત દોષ સ્વરૂપના ભાન થયા પછી અમર્યાદિત દોષ તો રહ્યો નહિ, અપરિમિત દોષ તો રહ્યો નહિ, પરિમિત-મર્યાદિત દોષ-રાગ રહ્યો, એનું ફળ પણ સંસારનું મર્યાદિતપણું આવવું એટલું બસ ! હવે એમાં પણ જ્યારે સ્વરૂપ તરફની સ્થિરતા જ્યાં અંશ વિશેષ થયો એટલે એને આવા મર્યાદિત દોષમાં પણ મર્યાદિત રાગની હદ આવી થઈ જાય છે. સમજાણું કાંઈ ? દુનિયા માનો યા ન માનો સત્ય તો આ છે. સમજાણું કાંઈ ? સત્ને ક્યાંય આંચ છે નહિ.

અહીં ગ્રંથકાર પણ એમ કહે છે. સમ્યગ્જ્ઞાની હોય પછી સમ્યક્ચારિત્ર (થાય). એટલે કે પહેલો દોષ મહાન મિથ્યાત્વ અને અજ્ઞાન છે એ ટાળ, પછી સમ્યગ્દર્શન થયું, પછી આ ... એમ વાત કરે છે. તો ઇ પહેલો દોષ જે મહાન છે એ ટળ્યો નથી, ટાળવાની જરૂર માની નથી, ટળાય કેમ તેની રીત ખ્યાલમાં નથી અને આ અણુવ્રત ને મહાવ્રતના પરિણામ લે એનો અર્થ શું ? સમજાણું કાંઈ ? ભાઈ !

આહા..હા..! અરે..! અનંત નિગોદ ને નરકના ભવના અભાવસ્વભાવરૂપ ભગવાનઆત્મા, એની જ્યાં અંતરમાં સ્વસન્મુખની રુચિ કરી નથી અને જેનામાં અનંત નરક, નિગોદના ભવ (કરવાની શક્તિ છે તેને સેવે છે). અનંતાનુબંધી એટલે અનંત કષાય, એની સાથે અનંત મિથ્યાત્વ. અનંતાનુબંધી અનંત એટલે મિથ્યાત્વ એની સાથે સંબંધ કરનારો કષાય. એટલે સ્વરૂપનો અનાદર ને પુણ્ય-પાપ ને સંયોગનો એકત્વબુદ્ધિએ આદર એના પાપની હદ શું ? ભાઈ ! એમાં અનંત અનંત ભવ પડ્યા છે, ભાઈ ! એ મિથ્યાત્વ પોતે જ અનંત ભવરૂપ છે, અનંત ભવરૂપ છે. ભગવાનઆત્મા અનંતા ભવના અભાવસ્વરૂપ છે. આહા..હા..! સમજાણું કાંઈ ?

આ ઓલું રાત્રે જરીક સાંભળ્યું હતું ને ? ભાઈ ! આ પણ શું કરે છે, પ્રભુ! આ શું કરે છે ? અરે..! ભાઈ ! એમ કે, એ તો શ્વેતાંબરમાંથી આવ્યા છે ને એટલે આ એને કહ્યું. વ્યવહારની ખબર ન મળે. આ પ્રભુ ! વ્યવહાર શું છે, કેમ છે, બાપા ! એના જ્ઞાનની કઈ વાત વિચિક્ષણ જુદી છે. આહા..!

અહીંયાં તો ગ્રંથકાર કહે છે કે, સમ્યગ્જ્ઞાની હોય એટલે સમ્યગ્દષ્ટિ હોય, એ તો પહેલું થઈ ગયું છે. પછી વ્રત હોય છે. કારણ કે સ્વરૂપમાં હજી સ્થિરતા ન જામે ત્યાં સુધી એને બાર વ્રતના વિકલ્પ ન હોય અને વિશેષ સ્થિરતા ન જામે ત્યાં સુધી એને પંચ મહાવ્રતના વિકલ્પ હોય નહિ. માટે એની ભૂમિકામાં સ્થિરતાની શાંતિ માટે જ્યાં વધે છે એને અંશે જ્યાં વધ્યો એને બાર વ્રતના, અણુવ્રતના ભાવ હોય છે. વિશેષ સ્થિર થયો એને મુનિના અઠ્યાવીસ મૂળગુણના વિકલ્પ હોય છે. આ એનું વર્ણન વ્યવહારનું જે સ્વરૂપ છે, છે, એમ હોય છે એનું વર્ણન કરે છે. કહો ! ઇ દોષ એટલે એ લાભ કરે એમ કહેશે. બધા વ્રતો શિક્ષા આપે છે ગુણને, ગુણ કરે છે ગુણને, ઇ અપેક્ષા છે ઇ એવી મંદતા જ્યાં રાગની છે ત્યાં અંદર લાભની સ્થિરતાનો અંશ જાગ્યો છે એમ (કહેવા માગે છે). નહિ તો વ્રતને તો એમ કહેશે, લ્યો ! ગુણવ્રત ને શિક્ષાવ્રત આવે છે ને ? એની વ્યાખ્યા સમજવી જોઈએ ને, બાપુ ! સમજાણું કાંઈ ?

એ ૧૧નો પૂર્વાર્ધ (થયો). એ પાંચ અણુવ્રતની વ્યાખ્યા થઈ ગઈ. સમજાય છે ?

છઠ્ઠા દિશાવ્રતની વ્યાખ્યા થઈ ગઈ. આ સાતમાની ચાલે છે, હોં ! દેશાવગાશિક. છઠ્ઠામાં જાવજીવ દિશાઓનું માણ કરવું કે, આટલા(થી) બહાર મારે ન જવું. એક રાગની મંદતાની નિમિત્તની વ્યાખ્યા છે આ બધી. રાગની ઉગ્રતા-બહુ આમ જાઉં, એ રાગને મંદ કરવાનો એક પ્રકાર છે. પણ એ રાગ જેમાં નથી એવા સન્મુખની દષ્ટિ વિના આવા રાગની મંદતાના વિકલ્પો વ્યવહાર તરીકે પણ યથાર્થ ન હોય. સમજાણું કાંઈ ?

મુમુક્ષુ :- માથું બાંધીને આ વાત છે.

ઉત્તર :- માથું બાંધીને વાત છે. આહા..હા...! ત્યારે કોઈ કહે પણ એકલું ભલે કરે. કોણે ના પાડી ? હો તો ભલે હો, પણ ભાઈ! ત્યાં મિથ્યાત્વના પાપ જોડે પુણ્ય જરીક બંધાય. રાગની મંદતાના મિથ્યાત્વ સહિતમાં પંચ અણુવ્રત, બારવ્રત હો પણ એ મિથ્યાત્વનું જે અનંત પાપ (છે), જેની શક્તિમાં અનંત નિગોદના ભવ કરવાની તાકાત (છે), ભાઈ ! એમાં રાગની મંદતા શું કરશે એને ? એકાદ ભવ કોઈ સ્વર્ગાદિનો મળે એથી શું ? તેથી શું ? એ પછી પણ નિગોદ ને નરકમાં ભાઈ ! એની પીડાની અપરિમિતતા... અરે...! ભગવાનને જેણે જાણ્યો નહિ અને જેણે વિકાર-એના વિરોધી વિકારના આદર કર્યા એના ફળમાં કદાચીત રાગ મંદ હો, સ્વર્ગ મળે પણ એના પરંપરાએ બીજે, ત્રીજે ભલે એ નરક ને નિગોદ જ જશે. આહાહા...! અને ત્રસની સ્થિતિ કેટલી ? એક હજાર, બે હજાર સાગર. ત્રસમાં કેટલો રહે ? બે હજાર સાગરોપમ. ભાઈ ! એ બે હજાર સાગરોપમના ત્રસના કાળમાં ત્રસ ને સ્થાવરના ભવના ભાવ એવો મિથ્યાત્વ એનો જો અભાવ એમાં નહિ કરે (તો) ત્રસ કાળ પૂરો થઈને નિગોદમાં એકેન્દ્રિયમાં જાશે.

આ મિથ્યાત્વ ટાળીને માથું આત્મામાંથી ઊંચું કરવું છે, બહારની સાથે વાત નથી કે, આ દુનિયા આમ કહેશે ને દુનિયા આમ કહેશે. ઓ..હો...! ભારે વ્રત પાળ્યા, મહાવ્રત લીધા ને અણુવ્રત પાળ્યા. ભાઈ ! બહારના માણસો વખાણે એ ઉપર કાંઈ અંદરમાં ગુણનો લાભ ન થાય. અને દુનિયા કદાચ એની કિંમતમાં, ખ્યાલમાં એ સાચી ચીજ ન આવે એથી કાંઈ નુકસાન અહીં થઈ જાય છે (એમ નથી). સમજાણું

કાંઈ? દુનિયાની નજર કેટલી? એની દષ્ટિ કેટલી કે એની પાસે અભિનંદન લેવા ? આહાહા...! એની પાસે સારાપણું (લેવું) ? કોની પાસે સારાપણું? પણ ક્યો એ સારો છે તો સારાપણું તને મનાવે ? આહા...! કહો, ભાઈ ! (એમને) ઘણો પ્રેમ છે. કેમ ભાઈ ? આહાહા...! આજીવિકા થોડી હો, ઘણી હો, માન થોડું હો, ઘણું હો એની સાથે આત્માને કાંઈ સંબંધ નથી. ભાઈ ! દીકરા-દીકરીયું હો, માનનારા હો, નહિ માનનારા હો, વેરીઓ હો, મિત્રો હોય એની સાથે ભગવાનઆત્માને કાંઈ સંબંધ નથી, હોં ! જરીએ સંબંધ નથી. આહાહા...! જ્યાં રાગ સાથે સંબંધ નથી તો પછી રાગના નિમિત્તો એની સાથે તો સંબંધ ક્યાં હતો ? સમજાણું કાંઈ ? આહા...! તત્ત્વજ્ઞાન કોને કહે ? બાપુ ! આહાહા...!

કહે છે, એવા તત્ત્વજ્ઞાનપૂર્વક આવા છ વ્રતો હોય છે એની વ્યાખ્યા થઈ ગઈ, હવે આ સાતમાની વ્યાખ્યા છે. સાતનો ઉપોદ્ઘાત થયો, લ્યો ! આ રાતને લઈને થઈ. અરે...! ભગવાન ! શું કરે છે કીધું આ ? ભાઈ ! તેં માર્ગ સાંભળ્યા નથી, બાપુ ! એ ભવના છેદના ભાવ સાંભળ્યા નથી, ભાઈ ! અને ભવના અભાવ કરવાની ચીજ શું છે અને ભવ અનંત કેમ થયા, ક્યાં છે એ બેય વાત સાંભળી નથી, ભાઈ ! આહા...હા...! સમજાણું કાંઈ ? હવે ૧૧મું આવ્યું, લ્યો !

ગાથા ૧૨ (પૂર્વાર્ધ)

દેશવ્રત (દેશાવગાશિક) નામના ગુણવ્રતનું લક્ષણ
તાહૂમેં ફિર ગ્રામ, ગલી ગૃહ બાગ બજારા;
ગમનાગમન પ્રમાણ ઠાન, અન સકલ નિવારા.

અન્વયાર્થ :- (ફિર) પછી (તાહૂમેં) તેમાં [કોઈ પ્રસિદ્ધ-પ્રસિદ્ધ] (ગ્રામ) ગામ (ગલી) શેરી (ગૃહ) મકાન (બાગ) બગીચો અને (બજારા) બજાર સુધી (ગમનાગમન) જવા-આવવાનું (પ્રમાણ) માપ (ઠાન) રાખીને (અન) અન્ય-બીજા (સકલ) બધાનો (નિવારા)

ત્યાગ કરવો [તેને દેશવ્રત અથવા દેશાવગાશિકવ્રત કહે છે.]

ભાવાર્થ :- દિગ્વ્રતમાં જિંદગી સુધી કરવામાં આવેલી જવા-આવવાના ક્ષેત્રની મર્યાદામાં પણ (ઘડી, કલાક, દિવસ, મહિના વગેરે કાળના નિયમથી) કોઈ પ્રસિદ્ધ ગામ, રસ્તો, મકાન અને બજાર સુધી જવા-આવવાની મર્યાદા કરીને તેનાથી અધિક હદમાં ન જવું તે દેશવ્રત કહેવાય છે. (૧૨ પૂર્વાર્ધ.)

તાહૂમે ફિર ગ્રામ, ગલી ગૃહ બાગ બજાર;

ગમનાગમન પ્રમાણ ઠાન, અન સકલ નિવારા.

જે કંઈ જાવજીવની મર્યાદા કરી હોય (કે) અમુક (હદની) બહાર ન જાવું એમાંય પણ દરરોજ થોડી થોડી હદ ઓછી કરે. એનું નામ આ સાતમું દેશાવગાશિક (અણુવ્રત) કહેવામાં આવે છે.

અન્વયાર્થ :- ‘પછી તેમાં કોઈ પ્રસિદ્ધ ગામ...’ કે, ભઈ આ ગામમાં મારે ન જાવું, ‘મુંબઈ’ કે, ફલાણા ફલાણા મોટા મોટા પ્રસિદ્ધ હોય. ‘ગામ શેરી એનું મકાન બગીચા બજાર સુધી જવા-આવવાનું (પ્રમાણ) માપ રાખે...’ કે, અહીં સુધી જાવું ને અહીં સુધી ન જાવું. એટલી અંદર રાગની મંદતાના કારણ છે આમાં. સમજાય છે ? જવા-આવવાની ક્રિયાનો અહીં સંબંધ નથી. એ ક્રિયા જવા-આવવા દે નહિ પણ એમાં આમ જે આમ જવા-આવવાની જે તૃષ્ણાનો તીવ્ર રાગ (છે તેને ઘટાડવાની વાત છે). સ્વરૂપની દૃષ્ટિ હોવા છતાં, સ્વરૂપ ક્યાંય જાતું નથી, આવતું નથી છતાં વિશેષ જે મમતાનો અંશ જે હતો (કે) આમ અહીં જાઉં, એટલો ઘટાડવા માટે હંમેશા આટલો પ્રત્યાખ્યાન કરે. ‘અન્ય બીજા બધાનો ત્યાગ કરવો તેને દેશવ્રત અથવા દેશાવગાશિકવ્રત કહે છે.’

મુમુક્ષુ :- હંમેશા આ કરે ?

ઉત્તર :- હા, હંમેશાં.

ભાવાર્થ :- ‘દિગ્વ્રતમાં જિંદગી સુધી કરવામાં આવેલી જવા-આવવાના ક્ષેત્રની મર્યાદામાં પણ (ઘડી, કલાક, દિવસ, મહિના વગેરે કાળના નિયમથી) કોઈ પ્રસિદ્ધ ગામ, રસ્તો,...’ આ રસ્તો એમ, ફલાણો રસ્તો. રસ્તા હોય છે ને ચારેકોર ? આ મકરપરાનો રસ્તો, આ ફલાણો હાથીનો રસ્તો. ‘મકાન અને બજાર સુધી જવા-આવવાની મર્યાદા કરીને તેનાથી અધિક હદમાં ન જવું તે દેશવ્રત કહેવાય છે. અહીં નીચે લખ્યું છે કે, હિંસાદિને લોકમાં પણ પાપ માનવામાં આવે છે તેનો આ વ્રતમાં એકદેશ ત્યાગ કરવામાં આવ્યો છે અને તેને લીધે તે અશુભ વ્રત કહેવાય છે. બાકી એ સમ્યગ્દર્શન વિના હોય નહિ એ ત્રણે ઠેકાણે એ જ ભાષા લખી છે. હવે ૧૨નો ઉત્તરાર્ધ અને ૧૩મી.

ગાથા ૧૨ (ઉત્તરાર્ધ) અને ગાથા ૧૩

અનર્થદંડવ્રતના ભેદ અને તેનું લક્ષણ

કાહૂકી ધનહાનિ, કિસી જય-હાર ન ચિંતે;
 દેય ન સો ઉપદેશ, હોય અઘ વનજ-કૃષીતે. ૧૨.
 કર પ્રમાદ જલ ભૂમિ, વૃક્ષ પાવક ન વિરાધે;
 અસિ ધનુ હલ હિંસોંપકરણ નહિં દે યશ લાધે.
 રાગ-દ્વેષ કરતાર, કથા કબહૂં ન સુનીજે;
 ઔર હુ અનરથદંડ-હેતુ અઘ તિનહેં ન કીજે. ૧૩.

અન્વયાર્થ :- ૧. (કાહૂકી) કોઈની (ધનહાનિ) ધનના નાશનો, (કિસી) કોઈની (જય) જીતનો [અગર] (હાર) કોઈની હારનો (ન ચિંતે) વિચાર ન કરવો [તેને અપધ્યાન અનર્થદંડવ્રત કહે છે.] ૨. (વનજ) વ્યાપાર અને (કૃષીતે) ખેતીથી (અઘ) આપ (હોય) થાય છે તેથી (સો) એનો (ઉપદેશ) ઉપદેશ (ન દેય) ન દેવો [તેને પાપોપદેશ અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે.] ૩. (પ્રમાદ કર) પ્રમાદથી [પ્રયોજન વગર] (જલ) જલકાયિક

(ભૂમિ) પૃથ્વીકાયિક (વૃક્ષ) વનસ્પતિકાયિક (પાવક) અગ્નિકાયિક [અને વાયુકાયિક] જીવોનો [ન વિરાઘૈ] ઘાત ન કરવો [તે પ્રમાદ્યર્યા અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે.] ૪. (અસિ) તલવાર (ધનુ) ધનુષ્ય (હલ) હળ [વગેરે] (હિંસોપકરણ) હિંસા થવામાં કારણભૂત પદાર્થોને (દે) આપીને (યશ) જશ (નહિં લાઘૈ) ન લેવો [તે હિંસાદાન અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે.] ૫. (રાગ-દ્વેષ કરતાર) રાગ અને દ્વેષ ઉત્પન્ન કરવાવાળી (કથા) કથાઓ (કબહૂં) ક્યારે પણ (ન સુનીજૈ) સાંભળવી નહિ [તે દુઃશ્રુતિ અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે.] (ઔર હુ) અને બીજા પણ (અઘ હેતુ) પાપના કારણો (અનરથદંડ) અનર્થદંડ છે (તિન્હૈં) તેને પણ (ન કીજૈ) કરવાં નહિ.

ભાવાર્થ :- ૧. કોઈના ધનનો નાશ, હાર અથવા જીત વગેરેનો નિંદ્ય વિચાર ન કરવો તે પહેલું અપધ્યાન અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે.*

૨. હિંસારૂપ પાપજનક વ્યાપાર અને ખેતી વગેરેનો ઉપદેશ ન આપવો તે પાપોપદેશ અનર્થદંડવ્રત છે.

૩. પ્રમાદને વશ થઈને પાણી ઢોળવું, જમીન ખોદવી, ઝાડ કાપવા, આગ લગાડવી એ વગેરેનો ત્યાગ કરવો અર્થાત્ પાંચ સ્થાવરકાયના જીવોની હિંસા ન કરવી તેને પ્રમાદ્યર્યા અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે.

૪. જશ મેળવવા માટે તલવાર વગેરે હિંસાના કારણભૂત હથિયારોને બીજા કોઈ માગે તો ન આપવા તેને હિંસાદાન અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે.

૫. રાગ-દ્વેષ ઉત્પન્ન કરવાવાળી વિકથા, નવલકથા કે શૃંગારી વાર્તા વગેરે સાંભળવાનો ત્યાગ કરવો તે દુઃશ્રુતિ અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે. (ગા. ૧૨ ઉત્તરાર્ધ અને ગા. ૧૩)

* નોંધ :- આ પાંચ [અહિંસા, સત્ય, અચોર્ય, બ્રહ્મચર્ય અને પરિગ્રહપરિમાણ] અશુવ્રત છે; જે હિંસાદિકને લોકમાં પણ પાપ માનવામાં આવે છે તેનો આ વ્રતોમાં એકદેશ (સ્થૂળપણો) ત્યાગ કરવામાં આવ્યો છે અને તેને લીધે જ તે અશુવ્રત કહેવાય છે.

કાઢૂકી ધનહાનિ, કિસી જય-હાર ન ચિંતે;
 દેય ન સો ઉપદેશ, હોય અઘ વનજ-કૃષીતે. ૧૨.
 કર પ્રમાદ જલ ભૂમિ, વૃક્ષ પાવક ન વિરાધે;
 અસિ ધનુ હલ હિંસોપકરણ નહિં દે યશ લાધે.
 રાગ-દ્વેષ કરતાર, કથા કબહૂં ન સુનીજે;
 ઔર હુ અનરથદંડ-હેતુ અઘ તિન્હૈં ન કીજે. ૧૩.

આ આઠમો અનર્થદંડવ્રત છે. સમ્યગ્દષ્ટિને સ્વરૂપનો આશ્રય, દષ્ટિ હોવા છતાં જેટલી અસ્થિરતાનો ભાગ રહ્યો છે એમાં પણ ઘટાડવાના પ્રમાણનો આ અધિકાર છે. સમજાણું કાંઈ ? ધર્મીજીવ, અણુવ્રતધારી જીવ, સ્ત્રી હો કે પુરુષ હો એને (આવો ભાવ આવે છે).

અન્વયાર્થ :- ૧ ‘કોઈના ધનના નાશનો,...’ કે, આના ધનનો નાશ થજો, આને પચાસ લાખ-કરોડ છે, મારી પાસે પાંચ હજાર, દસ હજાર છે એનો નાશ થાય તો હું કાંઈ ગણતરીમાં આવું, એવો વિચાર શ્રાવક કરતો નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ ? ‘કોઈના ધનના નાશનો,...’ એના પુણ્ય પ્રમાણે હોય, અહીં પુણ્ય પ્રમાણે છે, છે તે આત્માને કાંઈ લાભકર્તા તો છે નહિ. કહો ભાઈ ! આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એનું આપણે કાંઈ નહિ. અહીં તો આપણે...

મુમુક્ષુ :- કોઈનું બગડેલું બનાવવું.

ઉત્તર :- કોઈનું બગડે બગડે નહિ. એનો વિચાર આ શું કરવા રાખે ?

મુમુક્ષુ :- પોતાનું સમજે છે ને ?

ઉત્તર :- પોતાનું કામ છે ને બીજાનું શું કામ છે અહીં ? એ..ઈ...! એના કાળા બજારના હતા ને તે લૂંટાણા તો સારું કર્યું. ભાઈ ! તારે શું કામ છે ? બાપા ! એને દુઃખ થાય છે કે નહિ ? એને તો દુઃખાય છે ને ? ભલે કાળા બજારના હતા

ને લઈ ગયો પણ એનું મન દુઃખાય કે નહિ ? મરી જાય કેટલાક હાય..! હાય..!
એક તો ગયા અને આબરુ પાછી ખુલ્લી પડી ગઈ કે, આ તો કાળા બજારના હતા.
ભાઈ ! એમાં લાભ શું છે ? ભાઈ ! આહાહા..!

ઓલા સત્યા શું ? આગ્રહક હતા ને ? શું કહેવાય ? સત્યાગ્રહ. દુકાનોમાં બેસતા.
સત્યાગ્રહ (કરે). એટલે દુકાનના માણસો બિચારા કેટલાક વેપારી એવા હોય કે, પાંચ
હજારની મૂડીથી બધું નભાવતા હોય. એમાં ને એમાંથી. ગણાતો હોય બહારમાં લાખ,
બે લાખ પણ એમાં ને એમાં નભાતો ને પાંચસો, બે હજાર પેદા થતાં હોય. આવતા
હોય. પેલા લાંઘીને બેસા હોય, પાંચ દિ' બેસે તો ઓલાને નુકસાન થાય. એ માંડ
એના ઉપર હોય એટલે ઓલા એવા .. થાતા, એવા મેં જોયા છે, હોં ! અંદર બિચારા
બહુ દુઃખી થાય. અર..ર..ર..! અમારું ઉઘાડુ પડી ગયું. અમારી મૂડી બહારમાં કહેવાય
... અમારી મૂડી તો છે એ અમારા ખ્યાલમાં છે પણ આ રીતે અમારો નભાવ (થાય
છે). એમાં પેલા સામે જઈને બેસે, ધંધો ચાલવા ન દે. એવા સત્યાગ્રહીઓ હતા.
સમજાય છે ? આ બધા અમે જોયા હોય ને એ વખતે વિચાર પણ આવ્યા હોય.
પેલાનું ખુલ્લું પડી. જ્યાં છ મહિના, મહિનો, બે મહિના ન્યાં બેસે ત્યાં ખુલ્લું પડી
જાય કે, આની પાસે મૂડી લાગતી નથી, આ તો આમાં ને આમાં બેસે તો નભે
નહિતર આજીવિકા નથી. પૈસા-બૈસા ઝાઝા કહેવાતા એ નથી. એ બિચારા દુઃખી
એને બહુ આર્તધ્યાન થાય, હોં ! સમજાણું કાંઈ ? એ.. ભાઈ ! આહાહા..! જગતની
વિચિત્રતા ! ધર્મીને કોઈના ધનના નાશનો વિચાર શું કરવા ?

‘કોઈની જીતનો, કોઈની હારનો...’ જીતવું ને હારવું. આ જીતે તો ઠીક. ભાઈ !
તારે શું કામ છે ? જીતે કે હારે એ તો એના પુણ્ય પ્રમાણે થશે. એ ક્રિયા એના
કાર્યકાળમાં થવાની એ થાય. તું જીત-હારમાં હરખ-શોક કરીને તને પાપ શું કરવા
બાંધે છે ? ધર્મી એવા જીત-હારના (વિચાર કરતા નથી). બીજાની જીત થાય અને
આની હાર થાય, આ પાપી છે એની હાર થાય અને આ પુણ્યવંત છે એની જીત
થાય, એમ વિચાર કરવો નહિ. આહાહા..!

પરિમિત દોષમાં પણ કેટલી હદ છે એની. આ ઓછું થાય છે, આમ નહિ, આમ

નહિ, આમ ન હોય. આપણે કોઈને ખુલ્લા કરવા અને એની ઢાક્યાં લાજ-આબરું કાઢવી... સમજાણું ? આપણું કામ નહિ, આપણું કામ નહિ. એની પાસે ક્યાં મૂડી હતી ? જુઓ તો ખરા. એક આમ તપાસ તો કરાવ, મફતના મોટા મોટા ... ઘર કહેવાય છે, ઘરમાં કાંઈ નથી, એને આમ છે. બાપુ ! એવા વિચાર, એવા વિકલ્પો મર્યાદિત દોષવાળા પણ સમકિતી કરતા નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ ?

‘તેને અપધ્યાન અનર્થદંડવ્રત કહે છે.’ અપધ્યાન. એ પરિણામો આવ્યા ને એકલા ? ‘વિચાર ન કરવો...’ એટલે મન આવ્યું ને મન ? ‘વ્યાપાર અને ખેતીથી પાપ થાય તેથી એનો ઉપદેશ ન દેવો...’ આ વાણીનું આવ્યું, ઓલું મનનું આવ્યું. મનમાં ધ્યાન (કરે). આહાહા...! પછી આઘો હાલ્યો તે વાણી આવી. જુઓ ! અંદરમાં ઘૂંટાતો હોય તો પછી વાણી કહે છે. સમજાય છે ?

૨. ‘વ્યાપાર અને ખેતીથી પાપ થાય છે તેથી એનો ઉપદેશ ન દેવો (તેને પાપોપદેશ અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે).’ આહા...! અરે...! વીતરાગ માર્ગની હદે એને દોરે જાવું એ અલૌકિક માર્ગ છે. એ લૌકિકની સાથે મેળ ખાય એવું નથી. એવી વાત છે, ભાઈ ! સમજાણું કાંઈ ? આહા...! જુઓને ‘ટોડરમલ્લ’ને ઓલું નુકસાન (થયું પણ) બોલ્યા નહિ હોં ! કે, આણે આમ કર્યું છે. નહિ તો રાજા માનત. મારે શું ? આયુષ્ય પૂરું થયું. આપણે એને ક્યાં દોષ દેવો (કે) એણે શિવની મૂર્તિ નાખી હતી. સમજાય છે ? જેમ થાવું હોય એમ થાવ, આપણે કોઈને નુકસાન થાય એ આપણે હોઈ નહિ. સમજાણું કાંઈ ?

૩. ‘(પ્રમાદ કર) પ્રમાદથી પ્રયોજન વગર...’ એ પાણીનું ઢોળવું. ઓલા ધોવે છે ને ? જુઓને આ શું કહેવાય તમારે આ ? નવ ઉઘાડા (હોય). આ ફુવારો. એ મફતનો ફુવારો ઉઘાડો મૂકે. કેટલું (ચાલ્યું જાય). નળ ઉઘાડો મૂકે. પાણી જોતું હોય બે શેર, ઉઘાડુ મુકે તો પચાસ મણ હાલ્યું જાય સવાર થી સાંજ સુધીમાં. એવા વગર પ્રયોજને પાણી ન ઢોળે, બાપુ ! એ જીવ છે. ધર્મીને રાગની મંદતાના વ્રત પરિણામમાં આવા ભાવ ન હોય.

‘પૃથ્વીકાયિક...’ વગર કારણે પૃથ્વીને ન ખોદે. સમજાણું ? પત્થરના ટૂકડા પડ્યા

હોય ને બેઠો બેઠો ભાંગે ને ટૂકડા કરે ને રમે. જીવ છે, અસંખ્ય જીવ છે. વગર પ્રયોજને એ કરે નહિ. સમજાણું ? આમાં છે કે નહિ ? એવું કર્યું છે કે નહિ ? આમાં છે, ચિત્રમાં હશે બધું થોડું ઘણું, જુઓ ! છે અહીં હોં ! પાણી ઢોળે છે. જુઓ !

બહુ પાણી ઢોળે છે. ઓલો વનસ્પતિ કાપે છે, ઓલો અગ્નિ (કરે છે), પછી હિંસા-દાનના અધિકરણો એ પછી આવશે. કહો, સમજાણું ?

‘વનસ્પતિકાયિક...’ કેટલાક હોય છે ને ? વગર પ્રયોજને હાથમાં લાકડી હોય અને ઝાડ હોય તો આમ તોડતો જાય. ઝાડની ડાળીયું ને (તોડે). પણ પ્રયોજન કાંઈ છે ? હોશિયારી બતાવવી છે ? હાથમાં લાકડી ફરતી હોય તો એમ કરતો જાય. ઝાડના ઓલા હોય ઇ તૂટતા જાય એ તો કાંઈ ભાન ન મળે. વગર પ્રયોજને અનર્થદંડના એવા પરિણામ ધર્મી કરતો નથી.

‘અગ્નિકાયિક...’ એમ અગ્નિને વગર કારણે સળગાવી દે, દિવાસળી મુકી દે. મુકે છે ને ? કો’કના ઓઘા બળી જાય, તલ બળી જાય, ફલાણું થઈ જાય અથવા અમસ્તી દિવાસળી મફતની નાખીને ક્યાંક ઘાંસ પડ્યું હોય ત્યાં નાખી દે.

‘વાયુકાયિક...’ ન હણે ‘એવા જીવોનો ઘાત ન કરવો તે પ્રમાદચર્યા અનર્થદંડવ્રત

કહેવાય છે.’ અને

૪. ‘તલવાર...’ એવા ઉપકરણો આપણે રાખો, દુનિયા માંગે તો દેવાય તો જશ મળશે. એવા ભાવ સમકિતીને હોતા નથી. તલવાર રાખો તલવાર, જરૂર પડે તો એને આપે. જાઓ ‘જુનાગઢ’માં લડાઈ છે. અમારી તલવાર લઈ જાવ. સમજાણું કાંઈ ? ખબર છે ને ? થયું હતું ને ભાઈ ? એક જણાએ એની તલવાર આપી એને, જાઓ. અરે...! ભાઈ ! ઓહો...! એણે તલવાર આપી, લ્યો ! લડાઈ કરવા જાય છે. જાઓ અમે અનુમોદન આપીએ છીએ. લ્યો ! અમે તલવાર આપીએ છીએ. તમે જાવ, લ્યો ! અમારી તલવાર લઈ

જાઓ. શ્રાવકને આત્મામાં એક રાગનો કણ કરવા જેવો નથી એવું માન્યું છે ત્યાં અસ્થિરતા આવે છે એને એમાં અણુવ્રતધારીને તો પંચમ ગુણસ્થાન દશા છે, શાંતિ ઘણી છે એથી એને તો કષાયની મંદતા ઘણી થઈ ગઈ છે. એને એવા તલવાર આદિ (રાખવાના ભાવ ન હોય). સમજાય છે ?

‘ધનુષ...’ લ્યો ! જાઓ ધનુષ લઈ જાઓ, મારી પાસે દસ ધનુષ છે, લ્યો ! ‘હળ...’ ખોદવાના. ‘હિંસા થવામાં કારણભૂત પદાર્થોને આપીને જશ ન લેવો...’ સમજાણું કાંઈ ? એવું હોય છે ને ઘરમાં ? રાખો ખાંડણી પાંચ, દસ દસ. કોઈ ખાંડવા જાય છે, લીલોતરી ફલાણું છડીઓ રાખો જાજી, ફલાણી છડી રાખે. લીલોતરી કરવી હોય ને ? આ આથણા જેઠ મહિનામાં (કરે છે). માગે તો આપવા થાય. જેઠ મહિનામાં આથણા હોય ને ? કેરીના ને લીલા મરચા ને ફલાણાના આમ અધમણ-અધમણ, મણ-મણ, બબ્બે મણ કરે. લઈ જાઓ, મારે ત્યાં એક છરી લઈ જાઓ, સારી મોટી છે, મોટી આમ ફટ ફટ કામ કરે. ડાળા, ડાળા કાપે છે નહિ ? શું કહેવાય ? ગરમર. આ તો જુનું આવ્યું વળી લ્યો ! ડાળાને ગરમર ... બેસતા ને ઓલા કોથળો નાખીને ઊંધી ઓલી નાખીને પાલી, ઊંધી પાલી. આમ આમ કરે.

મુમુક્ષુ :- હોશિયાર હોય ને !

ઉત્તર :- હા, એવી કાપે. હોશિયાર હોય એ ન્યાં બેસે. બીજાને આપે, લ્યો! કરો. અરે..! ભાઈ ! શ્રાવક છે, અણુવ્રતધારી છે. મહાવ્રત ચારિત્ર લેવાનો તો અભિલાષી છે. સમજાય છે ? નથી લઈ શકતો એની મર્યાદામાં આવા એને અનર્થદંડના પરિણામ હોય નહિ. સમજાણું ? ‘તે હિંસાદાન અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે.’ લ્યો !

‘રાગ-દ્વેષ કરતા રાગ અને દ્વેષ ઉત્પન્ન કરવાવાળી કથાઓ ક્યારે પણ સાંભળવી નહિ..’ સમજાણું ? નવલકથાઓ ને શૃંગારી (કથાઓ સાંભળવી નહિ). કરવા બેસે.. મોટો ઓલો પાઠ બેસે છે ને ? એવી વાર્તાઓ કરે ને આમ લડાવે, આમ જાણે અંદરથી.. એ રાગ-દ્વેષની વાર્તાઓ (છે). સમકિતી વીતરાગ વાર્તા કરે કે રાગ-દ્વેષ કરે ? ‘રાગ અને દ્વેષ કરવાવાળી કથાઓ ક્યારે પણ સાંભળવી નહિ (તે દુઃશ્રુતિ અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે).’ ભૂંડુ સાંભળવું છોડી દેવું. ‘અને બીજા પણ (અઘ હેતુ)...’ અઘ એટલે ‘પાપના કારણો (અનર્થદંડ) અનર્થદંડ છે તેને પણ કરવાં નહિ.’ લ્યો ! એ ખુલાસો બધો આવી ગયો છે. સમજાણું ? અર્થમાં આવી ગયું આપણે.

નીચે (ફૂટનોટ છે). ‘અનર્થદંડવ્રત બીજા પણ ઘણાં છે. પાંચ બતાવ્યા...’ બનાવ્યા છે, બતાવ્યા જોઈએ. ‘બતાવ્યા તે સ્થૂળતાની અપેક્ષાએ છે અથવા દિગ્દર્શન માત્ર છે.’ દિગ એટલે કહેવામાં થોડું બતાવ્યું છે એટલું. ‘આ સર્વે પાપજનક છે માટે તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. પાપજનક નિષ્પ્રયોજન કાર્ય અનર્થદંડ કહેવાય છે.’ એ પણ નિશ્ચય દર્શન સાથે આવ્યું ને અંદર ? એ નીચે ત્રણેયમાં એ વાત છે, ત્રણ ઠેકાણે એના એ શબ્દો છે. નિશ્ચય, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન પૂર્વક પહેલી વાત જે ઉપોદ્ઘાત કરી તે. પ્રથમના બે કષાયોનો અભાવ થયો હોય તે જીવને સાચા અણુવ્રત હોય છે. નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન ન હોય તેના વ્રતને સર્વજ્ઞદેવે અજ્ઞાનવ્રત કહ્યા છે. એ ત્રીજી વાર આવ્યું, એ ત્રીજી વાર આવ્યું. પહેલા નેવું પાને હતું, બાણું પાને હતું ને આ ત્રણ વાર આવ્યું. સમજાણું ? જ્યાં હોય ત્યાં આ નાખે છે કહે છે. સમજાણું ? ભાવાર્થમાં આવી ગયું હોય ઇ આપણે આવી ગયું છે.

ભાવાર્થ :- ‘૧. કોઈના ધનનો નાશ, હાર અથવા જીત વગેરેનો નિંદ્ય વિચાર

ન કરવો તે પહેલું અપધ્યાન અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે.

૨. હિંસારૂપ પાપજનક વ્યાપાર અને ખેતી વગેરેનો ઉપદેશ ન આપવો તે પાપોપદેશ અનર્થદંડવ્રત છે.

૩. પ્રમાદને વશ થઈને પાણી ઢોળવું, જમીન ખોદવી, ઝાડ કાપવા, આગ લગાડવી એ વગેરેનો ત્યાગ કરવો અર્થાત્ પાંચ સ્થાવરકાયના જીવોની હિંસા ન કરવી તેને પ્રમાદચર્યા અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે.

૪. જશ મેળવવા માટે તલવાર વગેરે હિંસાના કારણભૂત હથિયારોને બીજા કોઈ માગે તો ન આપવા તેને હિંસા-દાન અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે.

૫. રાગ-દ્વેષ ઉત્પન્ન કરવાવાળી વિકથા,' વગર (પ્રયોજને) સ્ત્રીની કથા માંડે, રાણીઓની કથા માંડે, એના કપડાની માંડે, એના અવયવોની માંડે. એ પાપ અનર્થદંડ છે, ભાઈ ! તારું પ્રયોજન કોઈ સિદ્ધ થતું નથી ને મફતનું પાપ બાંધે છે. 'નવલકથા કે શૃંગારી વાર્તા વગેરે સાંભળવાનો ત્યાગ કરવો તે દુઃશ્રુતિ અનર્થદંડવ્રત કહેવાય છે.'

મુમુક્ષુ :- નવલકથા છપાવે તો વાંધો નહિ ને ?

ઉત્તર :- આજીવિકા કરવા માટે કરે છે એ તો. એ આજીવિકા માટે કરે છે. એમાં અંદર ગપેગપ માર્યા હોય. એ તો આજીવિકા માટે કરે એ તો એને ખાતામાં છે ને એને. સમજાણું?

મુમુક્ષુ :- એટલે કરવા જેવું છે.

ઉત્તર :- કરવા જેવું તો કાંઈ નથી, ઠરી જવાનું છે. જુઓ ! આ વાંદરાના દાખલા આવ્યા છે ને ? ત્રણ. 'ગાંધીજી'ના વાંદરા. લખ્યું છે - 'મહાત્મા ગાંધીજીની ત્રિવાનર મૂર્તિ' છે ને ? આપણે અહીં છે, હોં ! અંદર. છે કાં તો. એક વાંદરો મોઢું બંધ રાખે છે આમ, બોલો નહિ. એક આંખો બંધ રાખે ને એક કાન (બંધ રાખે છે). ખોટી વાત સાંભળી નહિ, જૂઠું દેખવું નહિ અને જૂઠું બોલવું નહિ. એ છે, પથ્થરની આવે છે ને ? ઘણે ઠેકાણે છે, આમાં છે. આપણે અહીં છે અંદર. છે કે નહિ ઉપર ? ઉપર

હશે ક્યાંક. હતું ખરું. ત્રણ વાંદરા મુકી ગયા હતા. લ્યો! એ આઠ વ્રત થયા. અણુવ્રતધારી શ્રાવકને પંચમ ગુણસ્થાનમાં બે કષાયના અભાવની ભૂમિકામાં આવા આઠ વ્રતની વ્યાખ્યા ગ્રંથકારે કરી. હવે ચારની બાકી છે. બાર વ્રત છે ને ? બાર વ્રત.

સામાયિક, પૌષધ, ભોગોપભોગપરિમાણ અને અતિથિસંવિભાગવ્રત

ધર ઉર સમતાભાવ, સદા સામાયિક કરિયે;
પરવ ચતુષ્ટયમાર્હિ, પાપ તજ પ્રોષધ ધરિયે.
ભોગ ઔર ઉપભોગ, નિયમ કરિ મમત નિવારે;
મુનિકો ભોજન દેય ફેર, નિજ કરહિ અહારે. ૧૪.

અન્વયાર્થ :- (ઉર) મનમાં (સમતાભાવ) નિર્વિકલ્પતા અર્થાત્ શલ્યના અભાવને (ધર) ધારણ કરીને (સદા) હમેશાં (સામાયિક) સામાયિક (કરિયે) કરવું [તે સામાયિક શિક્ષાવ્રત છે.] (પરવ ચતુષ્ટયમાર્હિ) ચાર પર્વના દિવસોમાં (પાપ) પાપકાર્યોને (તજ) છોડીને (પ્રોષધ) પૌષધ-ઉપવાસ (ધરિયે) કરવો [તે પૌષધ-ઉપવાસ શિક્ષાવ્રત છે.] (ભોગ) એકવાર ભોગવાય તેવી વસ્તુઓનું (ઔર) અને (ઉપભોગ) વારંવાર ભોગવાય તેવી વસ્તુઓનું (નિયમ કરિ) પરિમાણ કરી-માપ કરી (મમત) મોહ (નિવારે) કાઢી નાખે [તે ભોગ-ઉપભોગપરિમાણવ્રત છે.] (મુનિકો) વીતરાણી મુનિને (ભોજન) આહાર (દેય) દઈને (ફેર) પછી (નિજ અહારે) પોતે ભોજન (કરહિ) કરે [તે અતિથિસંવિભાગવ્રત કહેવાય છે.]

ભાવાર્થ :- સ્વસન્મુખતા વડે પોતાના પરિણામોને વિશેષ સ્થિર કરી, દરરોજ વિધિપૂર્વક સામાયિક કરવું તે સામાયિક શિક્ષાવ્રત છે. દરેક આઠમ તથા ચૌદશના રોજ કષાય અને વ્યાપાર વગેરે કાર્યોને છોડીને (ધર્મધ્યાનપૂર્વક) પૌષધસહિત ઉપવાસ કરવો તે પૌષધ-ઉપવાસ શિક્ષાવ્રત કહેવાય છે. પરિગ્રહપરિમાણ અણુવ્રતમાં મુકરર

કરેલ ભોગોપભોગની વસ્તુઓમાં જિંદગી સુધીના માટે અથવા કોઈ મુકરર કરેલા સમય સુધીના માટે નિયમ કરવો તેને ભોગોપભોગપરિમાણ શિક્ષાવ્રત કહેવાય છે. નિર્ઝંથમુનિ વગેરે સત્પાત્રોને આહાર કરાવ્યા પછી પોતે ભોજન કરે તે અતિથિસંવિભાગ શિક્ષાવ્રત છે.

‘સામાયિક, પૌષધ, ભોગોપભોગપરિમાણ અને અતિથિસંવિભાગવ્રત’ ચાર છે.

ધર ઉર સમતાભાવ, સદા સામાયિક કરિયે;
પરવ ચતુષ્ટયમાહિં, પાપ તજ પ્રોષધ ધરિયે.
ભોગ ઔર ઉપભોગ, નિયમ કરિ મમત નિવારૈ;
મુનિકો ભોજન દેય ફેર, નિજ કરહિ અહારૈ. ૧૪.

ચાર અણુવ્રત. ‘મનમાં નિર્વિકલ્પતા અર્થાત્ શલ્યના અભાવને ધારણ કરીને...’ સમતાભાવ ક્યારે થાય ? કે, જ્યારે પુણ્ય-પાપની રુચિ છૂટીને વીતરાગભાવ દૃષ્ટિમાં બેઠો છે એને સ્વભાવ સન્મુખમાં સમતાના પરિણામ પ્રગટ થાય. સમજાય છે કાંઈ ? એને સામાયિક કહીએ. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન વિના સામાયિક કેવી ? સામાયિક તો પાંચમાં ગુણસ્થાનની વાત છે.

શુદ્ધ ચૈતન્ય છે, વિકાર વિનાના સ્વભાવનો અંતર આદર નથી એને સમતાભાવ પ્રગટ કઈ રીતે થાય ? સમતાનો પિંડ જ આત્મા છે. આત્મા એકલો વીતરાગ રસકંઠ છે. એવી રુચિ, દૃષ્ટિ થયા વિના વીતરાગતાનો પ્રવાહ સમતાનો પર્યાયમાં આવે ક્યાંથી ? સમજાણું કાંઈ ? સમકિત સામાયિક છે, સમ્યગ્જ્ઞાન સામાયિક છે, આ વ્રતની એક સામાયિક છે. દેશવ્રત ને સર્વવ્રત એમ ચાર પ્રકારની સામાયિક છે.

સમ્યગ્દર્શન સામાયિક, દર્શન સામાયિક. એ તો આમાં શ્વેતાંબરમાં આવે છે. અનુયોગ દ્વારમાં આવે છે, એ વાત થતી હતી. સમ્યગ્દર્શન સામાયિક – આખો આત્મા સમભાવે ભરેલો એક વિષમ રાગનો વિષમ અંશ જેમાં નથી, એવા આત્માની અંતર સમ્યક્ સત્ય પ્રતીતિનું ભાન એ જ આખા સમતાના પિંડને આદર કર્યો એવા

સમ્યક્ પરિણામને સમ્યગ્દર્શન સામાયિક કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ ? અને એવો જે સમતા વીતરાગ સ્વભાવ આત્મા, નિર્દોષ આત્મા, એનું જ્ઞાન એટલે જ્ઞાન પણ સમતારૂપે થયું. એ સમ્યગ્જ્ઞાન સામાયિક છે, સમ્યગ્જ્ઞાન સામાયિક છે. એ ઉપરાંત આ દેશવ્રતની સામાયિક છે. સ્વરૂપમાં થોડી સ્થિરતા તો હતી, પંચમ ગુણસ્થાનવાળો છે ને ? પણ વિશેષ પ્રયોગ કરે છે. સામાયિકનો પ્રયોગ-અજમાઈશ કરે છે કે, હું સ્વરૂપમાં સ્થિરતા કેટલે અંશે રાખી શકું છું. એવો એક વિકલ્પ આવે છે એને વ્યવહાર સામાયિક કહે છે. સ્થિરતા થાય એને નિશ્ચય સામાયિક કહે છે. સમજાણું કાંઈ ? એક અંશે સ્થિરતા પણ છે ને એક અંશે વિકલ્પ પણ છે, અહીં બે પ્રકાર છે. અણુવ્રતની સાથે લેવું છે ને ? બાર વ્રત લેવા છે ને ? સમજાણું કાંઈ ?

મુમુક્ષુ :- પાંચમા ગુણસ્થાને પાંચ અણુવ્રત તો હોય જ ?

ઉત્તર :- હોય જ. પાંચ અણુવ્રત હોય એને ભેગું હોય કહો, સમજાણું ? પાંચ અણુવ્રત તો હોય જ તે.

મુમુક્ષુ :- બાર વ્રત અગિયાર પડિમામાં સમાઈ જાય ?

ઉત્તર :- સમાય જાય. આગળ વધે તો. નહિતર પાંચમે બાર વ્રત હોય. શું કહેવાય ? બીજી પડિમામાં. પછી વધતો જાય.

મુમુક્ષુ :- બીજી....

ઉત્તર :- આથી આગળ વધારે હોય. બીજી નથી લીધી. એનું કારણ છે આમાં આગળ વધી જાય. આ બાર વ્રતતો પાંચમામાં બીજી પડિમામાં પણ હોય છે. છે ને ? પહેલું દર્શન અને બીજી ... પડિમા એમાં હોય છે. પછી આગળ વધતા સામાયિક હંમેશાં કાયમ કરે. સામાયિક તો હોય. બહારમાં બધું (હોય) પણ કાયમ સામાયિક કરે એવો એક ત્રીજી પડિમા .. એમ. અહીં તો આટલી જ વાત લીધી છે.

‘મનમાં શલ્યના અભાવે...’ જુઓ ! સમતા કીધી છે ને ? શલ્ય એટલે વિષમતા, મિથ્યાત્વ. મિથ્યાત્વ આદિ શલ્યનો અભાવ છે અથવા નિશલ્ય વ્રતિ, વ્રતિ એવો હોય છે નિશલ્ય હોય છે. એને મિથ્યાત્વનું શલ્ય હોય નહિ, નિદાનનું શલ્ય હોય નહિ, આ કરું એનું ફળ (મળે) અને માયા શલ્ય હોય નહિ. ત્યારે એને વ્રતના પરિણામ

હોય છે. સમજાણું કાંઈ ? પાધરો વ્રતિ થઈ જાય ને હજી શલ્ય તો પડ્યા છે. વ્રતિ ક્યાંથી થઈ ગયો પણ ? શલ્ય તો પડ્યું છે કે, ઘૂંટે છે અંદર, આ આત્મા આવો નહિ પણ આ રાગમાં, પુણ્યમાં, પુણ્યના ફળમાં પ્રેમ અને રુચિ (છે), એ તો મિથ્યાત્વનું શલ્ય તો પડ્યું છે અંદર. શલ્ય ટળ્યા વિના શાંતિ આવે ક્યાંથી ? શલ્ય નથી ગયું, અને ગુમડું રૂઝાય ક્યાંથી ? લોઢાનું અંદર પડ્યું છે પછી ઉપર કરે પાટાપીંડી. અંદર તો પણ સડો વધતો જાય છે.

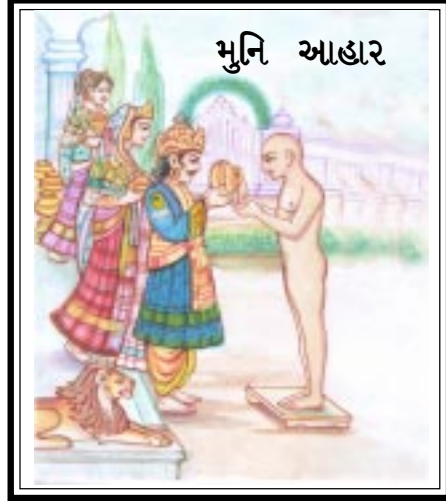
મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- હા, હા. ઉપર ચામડી આવી જાય, બહાર ચામડી આવી જાય, બહાર ચામડી આવી જાય. અંદર સડો રહે. ગંભીર ગુમડું (હોય). એમ આ રાગની મંદતાની બહાર ક્રિયા દેખાતી હોય, અંદર મિથ્યાત્વનું મોટું ગુમડું પડ્યું હોય. સમજાણું કાંઈ ? તેથી ડોક્ટર ઊંડુ ગુમડું હોય ને ? વાટ નાખીને ક્યાં સુધી છે ન્યાં સુધી (જોવે). ન્યાંથી રૂઝ શરૂ થાય છે કે નહિ ? ન્યાંથી રૂઝ શરૂ થાય છે કે નહિ ? એમ જોવે. એટલે આ ચાર પેટું રૂઝ ન્યાંથી શરૂ થાય છે કે નહિ ? અહીંથી રૂજ નહિ. જ્યાંથી શરૂ થવી જોઈએ ન્યાંથી થઈ છે કે નહિ ? એમ તપાસે. રૂજવું પડશે, ભલે કાલે ત્રણ પેટું છે રૂજ ઉપર. અહીં અંદરમાં રૂઝ ઉપર ન હોય ને બહારની ચામડી બધી સરખી દેખાય તે અંદર સડો છે મોટો.

એમ જેને મિથ્યાત્વના સડા પડ્યા છે અંદર, ઉપરથી રાગની મંદતાની સામાયિક ને પોષા દેખાય તો અંદર બધા સડા પડ્યા છે. ભાઈ ! શલ્ય આમ ખૂંચ્યા જ કરે. આહા...! બીજાનું કાંઈક અધિક દેખે ત્યાં આમ થાય, બીજાની આબરું દેખે તો આમ થાય, બીજાની નિંદા થાય તો આમ થાય, પોતાની નિંદા થાય તો આમ થાય, નિંદા એટલે ... કોણ નિંદા ને કોણ .. કરે ? હવે સાંભળને. જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા છે એમ જાણ્યા વિના, એનું આ શલ્ય ટળ્યા વિના એને અંદર ખદબદ, ખદબદ થયા જ કરે. સમજાણું કાંઈ ? લ્યો ! આ ભાઈ ! તમારે એકના બાર વ્રત આવ્યા, હોં ! આવું પહેલું-વહેલું વ્યાખ્યાન આવે છે. આ ‘છ ઢાળા’નું. જુના છે ને, જુના છે. કહો સમજાણું કાંઈ ?

‘અને ચાર પર્વના દિવસોમાં પાપકાર્યોને છોડીને...’ આઠમ, ચૌદશ બે, સુદ ને વદ. ‘પૌષધ-ઉપવાસ કરવો...’ પૌષધ ઉપવાસ, હોં ! એકલો ઉપવાસ નહિ, આત્માની સ્થિરતાપૂર્વક ઉપવાસ. આઠમ ચૌદશનો વધારે મુખ્ય, મુખ્ય ઇ છે. ગમે ત્યારે થઈ શકે. આટલું તો કરવું જ, એથી વધારે કરે, ભલે કરે. પણ એને પંચમ ગુણસ્થાનને યોગ એને નિવૃત્તિ એટલી હોય, વધારે હોય. કોઈ વધારે ત્યારે કરી શકે છે, સ્થિરતા કરે છે. ઇ વધારે ... તેથી મોટી છે. એ કાળે એને એવો પ્રકાર હોય છે. ‘પૌષધ-ઉપવાસ કરવો તે પૌષધ-ઉપવાસ શિક્ષાવ્રત છે.’ જોયું !

‘એકવાર ભોગવાય તેવી વસ્તુઓનું અને વારંવાર ભોગવાય તેવી વસ્તુઓનું...’ એકવાર ભોગવાય સમજ્યાને ? અનાજ આદિ. વારંવાર આ દાગીના, કપડા આદિ. એનું ‘પરિમાણ કરી...’ કે, ભાઈ આટલું જ અનાજ અથવા આટલા જ કપડા અથવા આ જ દાગીના.... ‘માપ કરી મોહ કાઢી નાખે તે ભોગ-ઉપભોગપરિમાણવ્રત છે.’ કહો સમજાણું ? ‘મુનિકો વીતરાગી મુનિને...’ અને આ જે શ્રાવક ગૃહસ્થ આદિ પાત્ર હોય, બધું લેવું એમાં, હોં! એકલું એમ નહિ. અર્થમાં આવશે, અર્થમાં આવશે. ‘નિર્ઘ્રથમુનિ વગેરે સત્પાત્રોને આહાર...’ બીજામાં પણ આવે છે, આમાં પણ આવે છે, બધે લીધું છે. મુનિની મુખ્ય વાત છે ને ?

‘વીતરાગી મુનિને ભોજન આહાર દઈને...’ આમાંય લખ્યું છે જૂના (પુસ્તકમાં પણ) લખ્યું છે. પોતે આહાર કરે છે એ રાગ છે ને ? શ્રાવકને ભાન છે પણ ... એટલે રાગ ઘટાડવામાં ઓહો...! મુનિનો જોગ, ધર્માત્મા ધર્મીનો જોગ, પાત્ર ધર્મપાત્રનો જોગ... સમજાય છે ? એણે લખ્યું છે, હોં! અર્થ છે ને ? ‘મુનિ આ પાત્ર શ્રાવકકો આહાર દાન દેકર...’ આ પુસ્તક છે ને એમાંય છે ને આમાંય છે. ‘આદિ પાત્રોંકો આહાર કરાકર બાદ મેં સ્વયં ભોજન કરના.’ પછી આપણેય લખ્યું છે, છેલ્લામાં થોડું (છે). ‘નિર્ઘ્રથમુનિ વગેરે સત્પાત્રોને આહાર કરાવ્યા પછી...’ પાછળ લખ્યું છે.

સમજાણું ? એટલે મુખ્ય મુનિની વાત કરી છે. પોતાના સાધર્મી ધર્મીઆને પણ આહાર દઈને પછી પોતે ભોજન કરે. લ્યો ! અહીં તો આવે, બધી ભાષા શું આવે ? આહાર કરે, આ દે. વ્યવહારની વાતમાં જે કથન આવે એવું આવે ને ! એક કોર કહે, આહાર-પાણી કરી શકે નહિ. સમજ તો ખરો પણ. ખાવું-પીવું કરે એ ક્રિયા કોણ કરે ? પણ આવો એને વિકલ્પ હોય છે કે, મુનિને આહાર દઈને મારે આહાર કરવો. એવા વિકલ્પની મર્યાદામાં એ વ્રત કહેવામાં આવે છે. એટલું જણાવે છે. ‘તે અતિથિસંવિભાગવ્રત કહેવાય છે.’ સમજાણું કાંઈ ? કથન તો એમ જ આવે ને ! એનો પરમાર્થ તો જેમ છે એમ છે.

ભાવાર્થ :- ‘સ્વસન્મુખતા વડે પોતાના પરિણામોને વિશેષ સ્થિર કરી, દરરોજ વિધિપૂર્વક સામાયિક કરવું તે સામાયિક શિક્ષાવ્રત છે.’ લ્યો ! ‘દરેક આઠમ તથા ચૌદશના રોજ કષાય અને વ્યાપાર વગેરે કાર્યોને છોડીને (ધર્મધ્યાનપૂર્વક) પૌષ્ઠસહિત ઉપવાસ કરવો તે પૌષ્ઠ-ઉપવાસ શિક્ષાવ્રત કહેવાય છે. પરિગ્રહપરિણામ અણુવ્રતમાં મુકરર કરેલ ભોગોપભોગની વસ્તુઓમાં જિંદગી સુધીના...’ તેનું કર્યું હતું જાવજીવનું. ‘અથવા કોઈ મુકરર કરેલા સમય સુધીના માટે નિયમ કરવો તેને ભોગોપભોગપરિમાણ શિક્ષાવ્રત કહેવાય છે.’ લ્યો ! ‘નિર્ઘ્રથમુનિ વગેરે સત્યાત્રોને આહાર કરાવ્યા પછી પોતે ભોજન કરે તે અતિથિસંવિભાગ શિક્ષાવ્રત છે.’ આ બાર વ્રત શ્રાવકને આત્માના સન્મુખની દૃષ્ટિમાં સ્થિરતાનો અંશ વિશેષ થયો એ ઠેકાણે એને આવા બાર વ્રત હોય છે, જેથી તે એકાવતારી થયાની મુક્તિ થાય એવી લાયકતા થાય વગેરે કહેશે, લ્યો!

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

